

Naschrift op artikel "Loonmatiging in perspectief" van F.J.H. Don

Authors	van Schaik,A.B.T.M.
Published in	Economisch Statistische Berichten
Publication Date	1993
Link	https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/0bf65022-1920-4e6d-aeaf-de12932f4162
Citation	van Schaik, A B T M 1993, 'Naschrift op artikel "Loonmatiging in perspectief" van F.J.H. Don', Economisch Statistische Berichten, vol. 78, no. 3908, pp. 392-393.
Download Date	2026-03-15 17:31:04
Rights	<p>General rights</p> <p>Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research. - You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain - You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal" <p>Take down policy</p> <p>If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.</p>

LOONMATIGING IN PERSPECTIEF

Woord vooraf:

Professor Don van het CPB heeft een aantal kanttekeningen bij mijn artikel van enkele weken in ESB geplaatst. Hieronder mijn naschrift bij diens commentaar.

De passages tussen haken [...] zijn door de redactie van ESB uit ruimte-overwegingen weggelaten. Hetzelfde geldt voor passages in het artikel van Don, waar ik hieronder naar verwijs. De redactie heeft op blz. 420 van ESB excuses aangeboden voor dit ongerief.

Begin artikel:

De analyse van de werkgelegenheidsontwikkeling in de jaren tachtig leidt volgens het CPB tot de conclusie dat loonmatiging, ondersteund door een beleid van ontkoppeling, verreweg de belangrijkste factor was achter de sterke werkgelegenheidsgroei in de periode 1983-1992. Voor de analyse verwijst Don¹ naar het CEP², waarin wordt ingegaan op de economische effecten van een gematigder loonontwikkeling en een studie van het CPB³ uit 1991, waarin voor de jaren tachtig de relatie tussen lonen en werkgelegenheid wordt geanalyseerd in de vorm van een "what if"-studie. Bij deze analyses zijn diverse kanttekeningen te plaatsen, die de achtergrond vormen van mijn bespreking van het CEP 1993, waarop Don nu reageert. De discussie over de voor- en nadelen van loonmatiging is er mee gediend als ook aan de modelmatige onderbouwing aandacht wordt geschonken. De onderstaande reactie op het commentaar van Don gaat hier nader op in.

Brand blussen

Don zegt dat de brand van dit moment (snel stijgende werkloosheid) geblusd moet worden en dat loonmatiging daarbij naar overtuiging van het CPB een wezenlijk element is. Als men dit lellerijk neemt moet er veel loon worden ingeleverd om op korte termijn enige substantiële daling van de werkloosheid te bewerkstelligen. Uit het CEP⁴ valt af te leiden dat de loonvoet in bedrijven onmiddellijk met ruim 10% zou moeten dalen om de werkloosheid in het eerste jaar met circa 60.000 personen terug te brengen. Dit staat Don uiteraard niet voor ogen, hetgeen ook blijkt uit onze discussie voor De Volkskrant⁵. Ik citeer: 'Loonmatiging is verstandig, omdat het rendement van het bedrijfsleven op peil moet zijn, wil Nederland zijn structurele problemen kunnen oplossen en aantrekkelijk blijven als vestigingsland.' En hierboven zegt Don: 'Zonder loonmatiging wordt de winstgevendheid in het bedrijfsleven verder uitgehold, waarmee het risico groeit dat de financiële middelen onvoldoende zijn voor de gewenste con-

¹ F.J.H. Don, Loonmatiging in perspectief, hierboven in ESB.

² CPB, Centraal Economisch Plan 1993.

³ CPB (1991), De werkgelegenheid in de jaren tachtig, Werkdocument 41.

⁴ CEP 1993, op.cit., blz. 171.

⁵ De Volkskrant, zaterdag 24 april 1993.

structieve herstructurering en koude sanering de overhand krijgt.' Het gaat Don dus vooral om renovatie van de Nederlandse economie waarbij loonmatiging het fundament moet verstevigen. Is de loonmatigingsstrategie hiervoor een verstandige keuze?

[Overheid en loonmatiging]

Het loonmatigings-spoorboekje in het CEP⁶ laat zien dat loonmatiging in feite neerkomt op herverdeling van werk, zonder dat er macro-economisch gezien meer geproduceerd wordt en zonder dat de overheid in de vorm van een dalend financieringstekort meer armslag krijgt om de koopkracht van loontrekkers via een verlaging van de belastingen op peil te houden.

[Anders dan in de jaren zeventig⁷ is er voor het zogenoemde 'Plan Schouten' in de jaren negentig kennelijk geen emploti meer. De oorzaken van deze 'gedaanteverandering' van het spoorboekje van de loonmatiging zijn onduidelijk. Dit kan liggen aan het nieuwe belastingstelsel volgens Oort. Wellicht is ook het ontbreken van mechanismen uit de jaren zeventig zoals de volledige automatische prijscompensatie en de koppeling van collectieve inkomens aan de lonen in de marktsector een oorzaak. Een eenmaal in de marktsector ingezette loonmatiging leidt nu niet meer automatisch tot een neergaande beweging van de loon- en prijsspiraal en daarmee tot een verdergaande matiging van marktlonen en collectieve inkomens. De belastingen gaan in het tegenwoordige spoorboekje van de negatieve loonimpuls weliswaar endogeen omlaag, maar dat gaat ten koste van een stijging van het overheidstekort, waardoor een andere doelstelling van het economische beleid (verlaging van de schuldquote naar de Europese norm) niet gehaald wordt.]

Arbeidsproductiviteit en loonmatiging

Daarnaast staat in het spoorboekje van de loonmatiging de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit onder druk. Dit ligt voor de hand en het CPB maakt hier ook geen geheim van. Het punt is echter dat dit neerslaat in een structureel verschijnsel; de trendmatige groei van arbeidsproductiviteit en reële inkomens wordt laag, erg laag zelfs als de productiegroei in de OESO en daarmee van de Nederlandse economie op gemiddeld circa 2% blijft steken. Als loonmatiging in de praktijk inderdaad in deze richting uitpakt, ligt terugval van de 'regio Nederland' binnen de context van een geïntegreerde Europese economie waar de trendmatige groei van de arbeidsproductiviteit hoger is dan in Nederland in het verschiet. De gunstige macro-economische uitstralingseffecten van de goede geografische positie en de internationaal gezien hoge uurproductie in de industrie zullen op den duur aan kracht inboeten. Don verwijst in dit verband naar de opties die in de lange-termijn-studie van het CPB zijn geschetst, maar hij geeft niet aan bij welk scenario een voortgezette loonmatiging nu precies thuis hoort.

In de bespreking van het CEP 1993 heb ik gewezen op de empirische resultaten van

⁶ CEP 1993, op.cit., blz. 171.

⁷ Zie bijvoorbeeld de bijlage bij de brief van de minister-president dd. 23 juni 1977, nr. 261353, blz. 34a.

de moderne groeitheorie. Deze theorie voorspelt dat de technische ontwikkeling endogeen is en niet "als manna uit de hemel komt vallen", zoals tot voor kort (tot 1970/1980) vaak gedacht werd. In de door Maddison⁸ onderzochte landen groeide het volume van het bruto binnenlands produkt in de periode 1870-1938 met gemiddeld 2,5% per jaar, een percentage dat ook de in periode vanaf 1973 wordt waargenomen. In uren groeide de arbeidsproduktiviteit zowel over 1870-1938 als over 1973-1990 met gemiddeld 2,0%. Uit schattingen van de endogene groeitheorie komt naar voren dat individuele landen slechts in uitzonderlijke gevallen van dit lange termijn groeipad kunnen afwijken. Een voorbeeld is Nederland in de jaren dertig. De groei van de arbeidsproduktiviteit in uren was toen negatief, een verschijnsel dat voor geen enkel ander land, in welke periode dan ook sinds 1870, wordt waargenomen. Het starre vast houden aan de gouden standaard wordt als een belangrijke oorzaak hiervan gezien⁹. Op de kwestie van de dure gulden komt ik dadelijk terug.

Werkgelegenheid en loonmatiging

Don voert de CPB studie over de jaren tachtig¹⁰ op als achtergrond voor de stelling dat loonmatiging in de periode 1983-1990 de belangrijkste factor was achter de sterke werkgelegenheidsgroei in die jaren. Het is dus goed om deze studie nader te bekijken. Om de effecten van loonmatiging in de jaren tachtig te bepalen heeft het CPB gezien wat volgens het FKSEC-model de gevolgen zouden zijn geweest van een loonontwikkeling die de arbeidsinkomensquote op het hoge niveau van 1979 zou hebben gelaten. De conclusie is dat de groei van de werkgelegenheid die feitelijk sedert 1983 is opgetreden, voor ruim de helft teniet zou zijn gedaan¹¹. Wat is hier uitgerekend?

Volgens mij heeft het CPB de arbeidsinkomensquote in het model exogeen gemaakt en is vervolgens gekeken wat de Nederlandse economie bij dit gegeven niveau zou hebben gedaan. Het is de vraag of zo'n exercitie oplevert wat men wil weten.

[De arbeidsinkomensquote is immers geen beleidsvariabele, zoals de materile overheidsbestedingen en het volume van het aantal ambtenaren, waarover voor langere tijd afspraken kunnen worden gemaakt.]

"What-if"-studies kunnen eigenlijk alleen maar betrekking hebben op de echte exogenen in een model van de kleine open economie, zoals de wereldhandel. Een decompositie van de feitelijke ontwikkelingen in de periode 1983-1990 naar het verloop van de belangrijkste exogene variabelen van het FKSEC model zou een geheel andere analyse hebben kunnen opleveren.

[(Daarbij zie ik dan af van de bekende Lucas-kwestie, dat ook de gedragscoëfficiënten van zo'n model in feite endogeen zijn, wat een reden is om met name de uitkomsten van

⁸ A. Maddison, 'A Long-Run Perspective on Saving', *Scandinavian Journal of economics*, 1992.

⁹ Zie bijvoorbeeld het artikel van P.W. Klein in de bundel van R.T. Griffiths, *The economy and politics of the Netherlands since 1945*, 1980.

¹⁰ CPB (1991), *De werkgelegenheid in de jaren tachtig*.

¹¹ CPB (1991), *op.cit.*, blz. 8.

spoorboekjes met een groot wantrouwen te bezien.) Dus los van de Lucas-kritiek op modellen zoals FKSEC, zou het endogene verloop van de Nederlandse economie kunnen worden afgeleid uit de optelsom van spoorboekjes over de wereldhandel, de buitenlandse prijzen, de bevolking, de overheidsbestedingen, enzovoort.]

Het CPB volgt deze weg echter niet. In feite worden naast de bovengenoemde exercitie alleen de spoorboekjes van de wereldhandel en de buitenlandse rente gepresenteerd. Met name de wereldhandel heeft belangrijke gevolgen voor de werkgelegenheid en dat wordt door het CPB onderbelicht!

Wereldhandel en werkgelegenheid

De CPB studie vermeldt de gevolgen in het geval de wereldhandel tussen 1982 en 1990 elk jaar 1% minder zou zijn toegenomen dan in werkelijkheid is gebeurd¹². Dit zou uiteindelijk (in 1990) hebben geresulteerd in minder werkgelegenheid voor 115 000 arbeidsjaren. Omgekeerd dus leidt een extra stijging van de wereldhandel met 1% per jaar tot een toeneming van de werkgelegenheid in dezelfde orde van grootte. Het CPB stelt in de genoemde studie verder vast dat het werkgelegenheidsherstel in de periode 1983-1990 - vergeleken met de periode 1975-1982 - niet is terug te voeren op een beduidend verschil in internationale ontwikkeling. Volgens het CPB was de groei van de wereldhandel in de periode 1983-1990 namelijk slechts 1 tot 1,5 procentpunt hoger dan in de periode 1975-1982, zodat de wereldhandelsgroei slechts een beperkte bijdrage (circa 115 000 arbeidsjaren) leverde aan de over 1983-1990 gerealiseerde werkgelegenheidsgroei van circa 400 000 arbeidsjaren. Slechts een vierde gedeelte van de werkgelegenheidsgroei zou dus verband houden met de voorspoedige ontwikkeling van de wereldhandel sinds 1982! Het is echter even waarschijnlijk dat de langdurig positieve ontwikkeling van de wereldhandel tot een veel groter gedeelte tot de waargenomen werkgelegenheidsgroei heeft geleid. Ik zal dit toelichten.

In de eerste plaats vraag ik mij af of het verschil in wereldhandelsgroei tussen de beide perioden slechts 1 tot 1,5 procentpunt is geweest. De wereldhandel groeide over de periode 1983-1990 met gemiddeld 6% en daarvoor met gemiddeld 4%¹³. Er zou dus niet een vierde maar een tweede gedeelte van de werkgelegenheidsgroei aan de wereldhandel kunnen worden toegeschreven.

In de tweede plaats vraag ik mij af of de perioden 1975-1982 en 1983-1990 voor het bovengenoemde doel wel met elkaar vergeleken mogen worden. In de eerste periode waren de goederenmarkten gemiddeld genomen niet geruimd en in de tweede periode wel. De jaren 1975-1982 hadden derhalve een meer keynesiaans karakter, terwijl de jaren daarna als meer klassiek kunnen worden getypeerd. Een ander niet onbelangrijk verschil is dat de periode 1975-1982 wordt gekenmerkt door reële loonstarheid en de periode 1983-1990 door nominale loonstarheid. Bij nominale loonstarheid hebben ondernemers via hun prijzen veel meer greep op de reële arbeidskosten dan bij reële loonstarheid! Hier worden dus twee geheel verschillende situaties met elkaar

¹² CPB (1991), op.cit., blz. 12.

¹³ Deze cijfers zijn ontleend aan bijlage B1 (dubbelherwogen wereldinvoervolume van goederen, exclusief energie) van het CEP 1993.

vergeleken! Bij een stabiele groei van de wereldhandel en nauwelijks enige stijging van de relevante wereldprijzen in guldens, zoals in 1983-1990, cumuleert het vertrouwen in de afzetontwikkelingen en wordt daarvan ook geprofiteerd. In de periode 1975-1982 was er eerder sprake van een desstabilisatie van het vertrouwen, hetgeen strategisch gedrag van ondernemers in de vorm van liquidaties en rationalisaties heeft uitgelokt. Geen periode dus om van die 4% wereldhandelsgroei goed te profiteren, maar voor de jaren tachtig met 6% wereldhandelsgroei lag dat duidelijk anders!

Wisselkoersen en loonmatiging

Volgens Don is er geen keuze tussen de voordelen van een harde gulden en de nadelen van loonmatiging. Don heeft gelijk als hij denkt in termen van een model van een kleine open economie, waarin de doorberekening van wereldprijsmutaties in guldens in lonen en prijzen volledig is. Er moet voor deze opvatting sprake zijn van volledige doorberekening van de kosten in de prijzen en van volledige prijscompensatie in de lonen. Een stijging van het wereldprijspeil met bijvoorbeeld 2% leidt dan 'automatisch' tot een stijging van de binnenlandse prijzen en lonen met 2%. Er is dan niets aan de hand, de arbeidsinkomensquote blijft constant.

Denken we echter in termen van het gesloten systeem van een wereldmodel, dan is niet op voorhand te zeggen wat allerlei wisselkoersmutaties voor de Nederlandse concurrentiepositie betekenen¹⁴. De discussie over wisselkoersen en loonmatiging vraagt dus inzicht over de empirische waarde van de doorberekeningscoëfficiënten in Nederland en de belangrijkste handelspartners. Is er in de praktijk wel sprake van volledige doorberekening van de kosten in de prijzen? En werkt dit mechanisme op dezelfde manier bij een daling van het wereldprijspeil in guldens? En zijn er geen bodems in de prijsaanpassing naar beneden, waardoor nominale loonkostenmatiging niet in een concurrentievoordeel wordt vertaald?

Ik kom in dit verband terug bij mijn bespreking van het CEP, waarin ik zeg het opmerkelijk te vinden dat de buitenlandse marktaandelen in de periode 1987-1990, waarin de arbeidsinkomensquote van de industrie met ruim zeven punten daalde, zijn afgenomen, terwijl juist een forse toeneming van de marktaandelen in de lijn der verwachtingen zou liggen. Don merkt hierbij op dat prijsverlaging en winstverbetering concurreren om de ruimte die door loonmatiging wordt gecreëerd en dat beide flink hebben geleden onder de arbeidskostenstijging van de laatste jaren. Ik heb het echter niet over de laatste jaren, maar over de periode 1987-1990, waarin de loonontwikkeling zich rond een historisch laag peil bewoog. Dit lijkt mij een betere referentieperiode voor het beoordelen van de voor- en nadelen van een voortgezette loonmatiging dan de jaren 1991/1992.

A.B.T.M. van Schaik

¹⁴ Dit is bijvoorbeeld gedemonstreerd in A. van Schaik, 'Interregional Propagation of Inflationary Shocks', Research Memorandum, FEW, KUB, 361, november 1988.